

SAİD b. MÜSEYYEB

nin efendisi ve en âlimi olduğunu belirtmiştir. Ömer b. Abdülaziz, Medine valisiyken "fakihi'l-fukahâ" diye anılan Saîd'e danışmadan hiçbir konuda hüküm vermezdi. Abdullah b. Ömer babasının verdiği fetva ve hükümleri Saîd'den sorup öğrenirdi. Çünkü Saîd, Hz. Peygamber'in ve ilk üç halifenin verdiği hükümleri en iyi bilen tâbiîn âlimiydi. İmam Mâlik bunun sebebini açıklarken Saîd b. Müseyyeb'in Hz. Ömer'e yetişmemekle birlikte onunla ilgili her şeyi öğrenmek için gayret sarfettiğini, bunda da başarılı olduğunu söylemiş (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 86), Hz. Ömer'in verdiği hükümleri çok iyi bildiği için kendisine "râviyetü Ömer" denilmiştir. Talebesi Katâde helâl ve haramları en iyi onun bildiğini, Mekhûl ilim tahsili için dolaştığı İslâm dünyasında ondan daha âlim birine rastlamadığını, İbn Şihâb ez-Zühri gibi tâbiîn âlimleri de ondan daha âlim ve daha fakih birini görmediklerini söylerdi. Ali b. Medîni, Saîd'i tâbiîn neslinin ilim ve fazilet bakımından en büyüğü kabul eder, Ahmed b. Hanbel de tâbiîn'in en faziletlisinin İbnü'l-Müseyyeb olduğunu ifade ederdi. Ebû Hâtim er-Râzî onun tâbiîn neslinin en üstünü, Ebû Hüreyre'nin rivayetleri konusunda bu neslin en güvenilir olduğunu söylerdi.

İbn Şihâb ez-Zühri kıraat ilmini Saîd'den öğrenmişti. Onun, geniş ilmine rağmen Kur'ân-ı Kerim hakkındaki sorulara cevap vermediği, bu tutumu yüzünden kendisinden tefsir konusunda pek az şey nakledildiği zikredilmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 242). Duyduğunu hemen ezberleyecek bir hâfızaya sahip olan Saîd hadisleri ilk kaynağından öğrenmeye önem verir, bir hadisi onu en iyi bilenden duyabilmek için günlerce yürüdüğü olurdu. Mürsel rivayetlerin sıhhat derecesi âlimler arasında tartışmalı olduğu halde İmam Şâfiî onun mürsellerini hasen, Ahmed b. Hanbel de sahih kabul ederdi (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 85-86). Ali b. Medîni onun, "Sünnette bu mesele böyledir" demesinden sonra başka bir delil aramaya gerek bulunmadığını söylerdi. Sika, sebt, hüccet gibi ifadelerle anılan Saîd'in rivayet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte* başta olmak üzere bütün hadis kitaplarında yer almıştır. Ayrıca kaynaklarda Saîd b. Müseyyeb'in çok güzel rüya tabiri ettiği anlatılmakta, ensâb ilminde de önde gelen âlimlerden olduğu belirtilmektedir.

Hâşim Cemîl Abdullah, *Fıkhü'l-imâm Sa'îd b. Müseyyeb* adıyla yaptığı doktora çalışmasını yayımlamış (I-IV, Bağdat 1394/1974), Abdülmuhsin b. Abdülaziz es-

Suvayğ, *Uşûlü'fıkhî'l-İmâm Sa'îd b. Müseyyeb min hîlâli fıkhîhi'l-müdevven* ismiyle bir yüksek lisans tezi hazırlamış (1407, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Sü'ûd el-İslâmiyye), Vehbe ez-Zühaylî onun hakkında bir eser kaleme almıştır (bk. bibl.). Zehebî'nin de onun biyografisini yazdığı zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 119-143; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, III, 510-511; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, I, 468-479; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 161-175; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 217-246; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 54-56; İbnü'l-Cezerî, *Câyetü'n-Nihâye*, I, 308; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 84-88; a.m.f., *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 61-62; VI, 121-122; VIII, 220; Hâşim Cemîl Abdullah, *Fıkhü'l-imâm Sa'îd b. el-Müseyyeb*, Bağdat 1394/1974, nesredenin girişi, I, 11-150; Vehbe ez-Zühaylî, *Sa'îd b. el-Müseyyeb seyyidü't-tâbi'in*, Dimaşk-Beyrut 1394/1974; Muhammed Münir ed-Dimaşki, *Nemûzec mine'l-a'mâli'l-hayriyye*, Riyad 1409/1988, s. 173-178; Abdüssettâr eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muhaddişin*, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, IV, 85-145; Muhammed ez-Zühaylî, *Mercü'ul-ulûmi'l-İslâmiyye*, Dimaşk, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 89; Cengiz Kallek, "Fukaha-i Seb'a", *DîA*, XIII, 214.

M. YAŞAR KANDEMİR

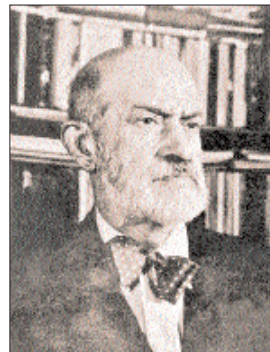
SAİD-i NEFİSİ

(سعيد نفيسي)

(1895-1966)

İranlı edebiyatçı ve yazar.

Tahran'da doğdu. Dönemin tanınmış hekimlerinden Nâzımü'l-etibbâ Ali Ekber Nefîsî'nin oğludur. İlk eğitimini babasının kurduğu Medrese-i Şeref'te, daha sonra Medrese-i İlmiyye'de aldı. Orta öğrenimini 1909'da kardeşi Hasan ile birlikte gittiği İsviçre'nin Neuchatel şehrindeki College Latin'de tamamladı. Ailesi kendisinden tıp okumasını isteyince bu eğitime yönelik olarak Grekçe ve Latince öğrenmeye başladı; bir yıl sonra da kardeşiyle birlikte Paris'e geçerek eğitimine orada devam etti. Fransa'da kaldığı süre içerisinde-

Sa'id-i Nefisi

de Fransız dili ve edebiyatına karşı büyük ilgi gösterdi. 1918'de İran'a döndüğünde önce Medrese-i Akdesiyye'de, ardından Saint Louis Katolik Okulu'nda (Tahran Okulu) Fransızca öğretmenliği yaptı; aynı zamanda haftada birkaç gün evinde yetişkinlere ders verdi. Kendisi gibi özel ders veren ağabeyi Ekber Müeddeb'in evine gelenler arasında bulunan Meliküşşuarâ Mirza Muhammed Takî Bahâr ile tanıştı. Ayrıca babasının edebiyata olan düşkünlüğü sayesinde Tahran'daki edebî çevrelerle yakın ilişki kurdu. Bahâr'ın desteğiyle Tarım, Ticaret ve Kamu Refahı Bakanlığı tarafından çıkarılan *Mecelle-i Felâhat u Ticâret* adlı derginin editörlüğüne getirildi ve bu görevi iki yıl boyunca sürdürdü, ardından aynı bakanlığın çeşitli birimlerinde çalıştı. 1924'te *Mecelle-i Şark* dergisini çıkardı. 1928'de Medrese-i Âli-i Ticâret müdürlüğüne tayin edildi. 1935'te Tahran Üniversitesi açıldığında önce Hukuk, daha sonra Edebiyat Fakültesi'nde ders verdi. 1936 yılında Edebiyat Fakültesi'nin İran İslâm Tarihi Bölümü'ne profesör olarak kabul edildi ve aynı günlerde Ferhengistân-ı İrân'ın dâimî üyeliğine seçildi. 1939'da ilk ilmi nişanını aldı. 1946 yılında *Mecelle-i Peyâm-ı Nev* adlı dergiyi kuran ve radyoda ilim çevrelerini tanıtıcı programlar yapan Nefîsî bundan sonra ilmi toplantılara katılmak üzere Rusya, Hindistan, Afganistan, İtalya, Mısır, İngiltere, Hollanda, Macaristan ve Pakistan gibi ülkelere gitti. 1949 yılında üniversiteden emekli olduysa da 1959'da geri döndü ve bir süre daha görev yaptı. Hayatının sonuna doğru Paris'e yerleşti. I. Uluslararası İranologlar Kongresi için gittiği Tahran'da 13 Kasım 1966 tarihinde vefat etti.

Eserleri. Telifleri: *Ferengîs* (Tahran 1310 hş.), *Mesîhiyyet der İrân* (Tahran 1312 hş.), *Sitâregân-ı Siyâh* (Tahran 1317 hş.), *Mâh-i Nahşeb* (Tahran 1328 hş.), *Târîh-i Bimârsitânhâ-yı İrân* (Tahran 1329 hş.), *Nîme-i Râh-ı Behîst* (Tahran 1332 hş.), *Şâhkârâhâ-yı Neşr-i Mu'âşır-ı Fârisî* (I-II, Tahran 1332 hş.), *İbn Sînâ der Arûpâ* (Tahran 1333 hş.), *Târîh-i Nazm u Neşr der İrân* (I-II, Tahran 1334 hş.), *Hâne-dân-ı Tâhiriyan* (Tahran 1335 hş.), *Âteş-hâ-yı Nühfeteh, Hesabhâ-yı Dürüst der Neyâmed* (Tahran 1339 hş.), *Ser-çeşme-i Taşavvuf der İrân* (Tahran 1345 hş.), *Târîh-i İctimâ'î-yi İrân ez İnqırâz-ı Sâsâniyan tâ İnqırâz-ı Emeviyan* (Tahran 1342 hş.).

Neşirleri: *Rubâ'ıyyât-ı Hekîm 'Ömer Hayyâm* (Tahran 1311 hş.), *Târîh-i Giti Guşâ* (Tahran 1317 hş.), *Dîvân-ı Kıtâ'ât*

ve *Rubâ'ıyyât-ı İbn Yemîn* (Tahran 1318 hş.), *Târîh-i Mes'ûdî* (I-III, Tahran 1319-1332 hş.), *Lübâbü'l-elbâb* (Tahran 1330 hş.), *Divân-ı Ezrakî-yi Herevî* (Tahran 1336 hş.), *Divân-ı Enverî* (Tahran 1337 hş.), *Külliyât-ı Evhadî-yi İştahânî* (Tahran 1340 hş.), *Sühanân-ı Manzûm-i Ebû Sa'îd-i Ebû'l-Hayr* (Tahran 1349 hş.), *Divân-ı Kâmil-i Emîr Hüsrev-i Dihlevî* (Tahran 1343 hş.).

Çevirileri: *Zülkarneyn yâ Kureş-i Kebîr* (Tahran, ts., Mevlânâ Ebû'l-Kelâm Âzâd'dan); *Târîh-i Türkiyye* (Tahran 1316 hş., Leon Lamouche'tan); *'Aşk Çenîn Zâyil mi Şevad ve Çend Dâstân-ı Diğer* (Tahran 1331 hş., Lev Nikolaevich Tolstoy'dan); *Sergüzeşt-i İbn Sînâ* (Tahran 1332 hş., Abdülvâhid el-Cûzcânî'den); *İliade* (Tahran 1334 hş., Homeros'tan); *Paul ü Virjinî* (Tahran 1335 hş., Bernardin de Saint-Pierre'den); *Odyssey* (Tahran 1337 hş., Homeros'tan); *Ârûhâ-yi Berbâd Refte* (Tahran 1337 hş., Honore de Balzac'tan); *İbn Haldûn ve Tîmûr Leng* (Tahran 1339 hş., Joseph Walter Fischel'den). **Said-i Nefîsî** ayrıca *Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî* (VI, Tahran 1344 hş.) ve *Fihrist-i Âşâr-ı Avrûbâ'î der Bâre-i İbn Sînâ* (Tahran 1953) adlı katalogları yayımlamış, *Mecelle-i Peyâm-ı Nev*, *Mecelle-i Şark ve Mecelle-i Felâhat u Ticâret* başta olmak üzere birçok dergi ve gazetede makaleler yazmıştır (eserlerinin tam listesi için bk. bibl. Kâsım Sâfî).

BİBLİYOGRAFYA :

Said-i Nefîsî, "Sergüzeşt-i Men", *Rehnûmâ-yi Kitâb*, IX/5, Tahran 1345 hş., s. 477-484; *Yâdnâme-i Sa'îd-i Nefîsî* (haz. Perîmerz Nefîsî), Tahran 1351 hş.; Kâsım Sâfî, *Mecmû'a-i Güftârâ'î der Bâre-i Çend ten ez Ricâl-i Edeb ve Târîh-i İrân*, Tahran 1357 hş./1978, s. 411-418; İrec Efşâr, "Der Güzeşt-i Nefîsî", *Rehnûmâ-yi Kitâb*, IX/5 (1345 hş.), s. 463-471; a.mlf., "Kitâbşinâsî-yi Âşâr-ı Nefîsî", a.e., s. 472-476; Celâleddin Hümâî, "Gehver Nefîsî Refî", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât u 'Ulûm-i İnsânî*, sy. 55, Tahran 1345 hş., s. 265-277; Rızâzâde-i Şafak, "Beyâd-ı Sa'îd-i Nefîsî", a.e., s. 279-283; Ziyâeddin Seccâdî, "Sa'îd-i Nefîsî ve Şinâsândân-ı Ferheng-i İrân", a.e., s. 261-264; Munibur Rahman, "Nefîsî, Sa'îd", *EL²* (İng.), VII, 879-880.

RIZA KURTULUŞ

SAİD NURSI

(1878-1960)

Son dönem Osmanlı âlimi
ve Nurculuk hareketinin kurucusu.

Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Nurs köyünde dünyaya geldi. Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye Reisliği'ne sunduğu özgeçmişine göre doğum tarihi 1878 yılının Ocak-Mart ayla-

rına tekabül eden hicrî 1295'tir (*Külliyât*, s. 835). Babası yörede sûfi olarak tanınan Mirza, annesi Nûriye Hanım'dır. İlk öğrenimine kendi köyünde ağabeyi Abdullah'ın yanında başladı ve çevredeki medreselerde eğitimine devam etti. Tahsil hayatı onun zeki ve kabiliyetli bir öğrenci olduğunu gösterir. Konuları çok hızlı kavrayabildiği için hocaları kendisinin dersleri atlayarak takip etmesinden hoşlanmıyordu ve bu durum onun sık sık hoca değiştirmesine yol açıyordu. Sonunda Doğubazıt'ta Şeyh Muhammed Celâli'nin ders halkasına girerek 1892 yılında henüz on dört yaşında iken icâzet aldı. Kesintisiz eğitiminin sadece üç ay olduğu, diğerlerinin daha kısa sürdüğü kendi beyanından anlaşılmaktadır. Dönemin medreselerinde on beş yılda okunan 100'ü aşkın kitabı üç ay içinde mütalaa ettiğini bizzat kendisi kaydeder (*Külliyât*, s. 834). İcâzet aldıktan sonra tekrar Bitlis'e dönen Said Nursi burada kısa bir müddet Şeyh Emin Efendi'nin derslerine devam etti. Ardından Sirt'te Molla Fethullah Efendi ile görüşmeye gitti. Fethullah Efendi'nin yaptığı imtihanında soruların hepsini doğru cevaplandırıldığı, bu arada Harîrî'nin *el-Mağâmât*'ından verilen metni bir defa okuduktan sonra ezberden tekrarladığı, bunun üzerine hâfızası ve zekâsı ile ün salan diğer bir *Mağâmât* yazarı Bediüzzaman el-Hemedânî'ye atfen kendisine Bediüzzaman lakabının verildiği nakledilir (*Emirdağ Lâhikası*, s. 76).

Bitlis Valisi Ömer Paşa tarafından konağına davet edilen Said Nursi burada yaklaşık iki yıl ikamet etti. 1896'da Van Valisi Hasan Paşa'nın yanında kaldı. Ancak asıl verimli dönemini sonraki Van Valisi Tâhir Paşa'nın zamanında geçirdi ve onun zengin kütüphanesinde mevcut fen ilimlerine ait yeni eserleri inceleme imkânı buldu. Muhtemelen İstanbul seyahatlerinde de bu alanda eserler okudu, böylece "fünûn-i medeniyye" diye isimlendirdiği modern bi-

Said Nursi

limlere ilgi duymaya başladı (Mardin, *Religion and Social Change*, s. 75-76). Bir yazısında o zamanki çalışmalarından bahseder (Erdem, s. 94-95; ayrıca bk. *Külliyât*, s. 1858). Said Nursi'nin bu çalışmaları onun zihninde medrese eğitiminde yenilik yapmanın zorunlu olduğu fikrini uyandırdı. Zira gençliğinden beri "Medresetüzzehrâ" adını verdiği ve dârülfünun şeklinde tasarladığı bir medrese kurmayı düşünüyordu. Söz konusu medresede din ilimleriyle diğer ilimler birlikte okutulacak ve zamanla ülkenin her tarafında yayılacaktı. Bu amaçla medreselerde sadece dinî ilimlerin okutulmasının yetersiz olduğunu savunmaya başladı (*Külliyât*, s. 1956); bu görüşlerini Sultan Abdülhamid'e sunmak için İstanbul'a gitmeye karar verdi. Tâhir Paşa kendisine sultanla görüşmesini kolaylaştıracak bir mektup verdi. Şark ulemâsını kendisine hayran bırakan Said Nursi, İstanbul'a geldikten sonra Fâtih Camii'nde vaaz vererek oradaki âlimlere de kendini kabul ettirdi. Ancak doğuda bir dârülfünun açtırma teşebbüsünden istediği sonucu alamadığı gibi pervasız davranışlarından dolayı akfî dengesinin yerinde olmadığı düşünülerek Üsküdar Toptaşı Akıl Hastahanesi'ne sevk edildi. Doktor raporu aksine hükmedince geri gönderildi. Zaptiye Nâzırı Şefik Paşa tarafından kendisine ayda 1000 kuruş maaşla memleketine müderris olarak tayin edildiği bildirildi. Said Nursi, İstanbul'a dilenmek için değil milletin eğitim düzeyini iyileştirmek için geldiğini söyleyerek maaşı reddetti (Zaptiye nâzırı ile olan ilginç konuşması için bk. *Âsâr-ı Bediyye*, s. 431). Bu olay üzerine bir müddet tevkif edildiği ve II. Meşrutiyet'in ilânında serbest kaldığı, Selânik Hürriyet Meydanı'nda 26 Temmuz 1908 tarihinde istibdat aleyhinde bir konuşma yapmasından anlaşılmaktadır (*Külliyât*, s. 1932-1935). Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan bu dönemde İttihat ve Terakkî mensuplarıyla ilişki içine girdiği tahmin edilmektedir. O zamanlardaki yazılarında yer yer İttihat ve Terakkî'den bahseden Said Nursi içlerinden bazılarının ülkenin yönetilmesi ve dinî hayatın canlandırılmasına yönelik çok yararlı ilkeleri savunduğunu belirtir (a.g.e., s. 1553). Fakat daha sonra İttihatçılar'ın bu amaçtan uzaklaştığını görmüş ve onlarla olan ilişkisi sadece Enver Paşa ile sınırlı kalmıştır.

Otuzbir Mart Vak'ası'na kadar Said Nursi hürriyet fikri ve meşrutiyet yönetiminin yerleşmesi için yoğun faaliyetlere girişti. Özellikle doğuluların bu fikirlere hazırlanmadığını düşünerek İstanbul'da öz-